

TURIXANT

Altres enllaços pre-romans són recusables o massa vagues i incerts. És arbitrari lligar amb *DURIUS* (*Duero*), mal que s'hi llanci un recercador tan lleuger i atrevit com Hubschmid (*Enc. Rom. Hisp.* xxx, 109-11), que *D-* no és *T-*: afegint-hi unes vagues paronímies dels Alps occidentals. Per això mateix descarto que es relacioni amb el *Thur*, afl. esq. del Rin (c^o Thurgau): però essent nom alamànic la *T-* ha de venir de *D-* germànica (*DH-* pre-germ.); del *Dorbia*, afl. del Tarn, ja vaig demostrar que ve de *DŪBRĪA*, de so ben allunyat (Btr. z. Nfg. 1973, 306). *AlcM:* *Thyrius*, riu de la Narbonesa, remetent a Hübner «considerat d'origen cèltic» (*M.L.I.* 1, xcvi) diu: digui-ho Hübner o no, és un disbarat, com ho mostren ja els sons grecs *thy*. Potser un *ἄποικος* ocasional, amb nom dels *Thyrii*, o de *Thyria* riu de Messènia i de Síbaris en el Brúttium.

Un poc ens acostem geogràficament amb altres noms antics del Sudest d'Hispania, els *Τορβολήται* o *Turbolates* que Appianus posa cap a Terol, però Ptolemeu situa *Τούρβουλα* en els Bastetani; i Livi un *opidum Turbam* que hom tempteja posar a *Tobarra* (prov. Albacete). Tot això ple de contradiccions geogràfiques; i com que *TURB-* és ben diferent de *Túria*, ja pels sons, crec que s'imposa apartar-ho d'aquesta qüestió. Cita més directa i probable és la dels que posen un riu *Turulus* de Ptolemeu cap a Terol...

Almenys ve d'investigadors més sòlids la sospita de Pokorny que «iber. *Turia*» és iHiri (*IEW*, 26), deu ser de l'ordre de la seva idea en «Zur Urgeschichte d. Kelten und Illyrier», 149 ss., on qualificava *TÜRĪCUM* (> *Zürich*) com vèneto-iHiri. És que *Turia* figura —però només com nom d'una dona— en una inscr. (*CIL* III, 2700) trobada a *Tragurium* (> *Trau*, Dalmàcia), i en alguna altra (Krahe, *Altilyrische PNN*, p. 20 etc.); cf. encara Whatmough (*Dial. Anc. G.*, pp. 67, 75). Però també aquí hi hem de posar l'alto que escau als fets no demostrables críticament, que hem assentat al començament.

En definitiva no resta ferm res més que el lligam etimològic, amb *TURIOLUM*, ètimon de *Teruel*; fonèticament inobjectable, car s'expliquen per l'acció de l'àrab la pèrdua de la *-u*, i la reducció de *Tuir-* a *Ter-*.

Ara bé, aquest nom es repeteix en *Terol*, pda. de Polop (xxxiv, 189.17).

I lluny d'allà, nom d'una població de l'alt Conflent, terra encara ibèrica: *TUROL* és un llogaret de les «Garrotxes», agregat al municipi de *Talau*, uns 5 k. a l'O. d'Oleta i a 17 de Prada. Nom poc conegut i d'ús inconstant, car antigament es troba més aviat la denominació concurrent *Bordoll* (veg. l'art.). En l'enq. de 1966 me'l donaren com «Mas de *turól*» (xxiii, 187). Ponsich (*Top.*, 116) el troba anomenat «villa de *Turol*» en un doc. de 1267, i *Turol* en un de 1750. Això coincideix perfectament amb l'evolució fonètica, que hem d'esperar en català, de l'ètimon *TURIOLUM* de *Teruel*; ell hi afegeix, però amb un bon interrogant, un *Trollanum* d'un doc. de 1017. Cal deixar-ho com una conjectura ben poc versemblant (passat que ho suposéssim derivat d'un pagus *T<u>r<i>olanium*

mal llegit, o amb transposició, per *Turolanium*.

Turiga, Tuirigo, V. Talric Turió(n), V. Toro

TURIXANT. Cf. vol. I, 286; i *EntreDL* II, 225

Turixant, Mall.: és una important i antiga possessió del terme de Lluç («Escorca»), prop de Son Torrella, en el nucli més muntanyós de l'illa. Dins les mateixes muntanyes, però en una altra vall i una quinzena de k. enllà cap a l'Est, en el terme de Manacor, a la ratlla de Caimari i separada per dues altes serres, hi ha una altra possessió dita *Turixant*, ben independent, almenys avui, d'aquella; en el mapa Mascaró figuren respectivament a 4F10 i a 10D3.

Els historiadors local podrien potser il·lustrar-nos en el dilema en què ens trobem, sobre si aquesta independència és o no és antiga, car en el país la gent no me'n pogué donar raó (per més que a Selva algú m'assegurà que el *Turixant* de Manacor havia pertangut al senyor del de Lluç), i per tant no compto amb prou elements per creure que el segon *Turixant* hagi pres nom de l'altre ni per assegurar que tots dos no puguin remuntar llur nom fins al temps dels moros. En tot cas podem afirmar que el *Turixant* de Lluç ja duia un tal nom abans de la Conquesta, car el nom d'aquest figura en el *Repartiment* de Jaume I.¹

Hem de pendre en consideració la possibilitat d'un arabisme? Ens hi podria fer pensar el nom del llocarró menorquí de *Toraixa* (poca distància al Sudest de Maó), de clar aspecte aràbic, del qual es poden donar en àrab explicacions convincents.² Però fins admetent que la *-t* final de *Turixant* fos adventícia, hi ha una raó fonètica que ens tanca la porta per aquest costat, i és que una *a* aràbiga entre *š* i *n* s'hauria convertit forçosament en *é* dins la fonètica de l'àrab hispànic o magrebí. Contra la possibilitat d'un origen pre-romà aquesta objecció ja no fóra diriment (essent de data recent l'arabització de Mallorca en el moment de la Conquesta).

Sobretot no s'oposaria a la hipòtesi de l'aportació del nom per part de berebers no gaire arabitzats. El professor Mammeri m'escriu que podria relacionar-se amb el nom de la tribu *chleub* dels *Uriken*, al Sud de Marràkeix, aclarint: «cela a beaucoup de chances d'être le même mot, car *k* et *š* permutent tout à fait ordinairement en berbère».

¹ *Rabal Taurixam* citat entre Escorca i Allmulltx (p. 36 de l'edició Busquets, *BSAL* xxx, núms. 488, 113 i 36 de l'ed. de Quadrado). Les dues edicions recullen una variant *Aurixam* o *Aurixan*, que, si es pogués assegurar, en aquest i en altres textos, es podria fer valer com una preciosa confirmació del caràcter bereber, car fóra una forma sense l'article *T-*. El m. Despuig de 1784 també només anota el de Lluç, en una var. *Tulixant* (per pron. morisca *r = l*) que avui ja no sona. Una etim. **THEUDERICIANUM* (encara que a França es trobi un *Theudericiaco* no identificat, en monedes merovingies) presentaria to-